

Poliitiline anekdoot. I

Kadi Sarv

Poliitiline anekdoot on eelkõige rahvapärane, mitte teaduslik termin. See on keelatud lugu, mille rääkimise pärast võib pahandusi tulla. Neid räägitakse vaid inimestele, keda usaldatakse, kes mõtleavad rääkijaga ühte meele. Poliitiline anekdoot esineb repressiivses ühiskonnas, kus inimestel puuduvad võimalused oma rahulolematuse väljendamiseks legaalsel viisil.

Poliitilist ainet sisaldavad ka keerdküsimused, tänapäeva mõistatused. Tundub isegi, et mõne teema piires väljendab keerdküsimus rahva veendumusi ja suhtumusi värvikamalt ja täpsemalt kui anekdoot. Keerdküsimuse vormi võib mõnikord omandada ka mõni "vana" anekdoot, mille pikem süzhee on aja jooksul ununenud. Eelnev, nn. sissejuhatav jutt kaob ning anekdoodi värvikas puänt vormitakse ümber keerdküsimuseks.

Poliitiline tagapõhi võib olla nii isiku-, etnilises- kui ka loomaanekdootis. Poliitilised anekdoodid ja keerdküsimused võib rühmitada:

1. anekdootideks ja keerdküsimusteks riigimeestest, kes käivad üksteisel külas, trumpavad üksteist üle;
2. anekdootideks ja keerdküsimusteks, kus naeruvääristatakse kehtivat riigikorda, kuid ei ole nimetatud ühtegi konkreetset riigitegelast;
3. olmeanekdootideks, kus kirjeldatakse olukorda, kuhu ollakse jõutud väärastunud süsteemi tõttu.

Artikli kirjutamisel on kasutatud Eesti Rahvaluule Arhiivi kogusid, eriti 1992. a. toimunud laste koolipärimuse kogumisvõistluse materjale.

Poliitiline anekdoot Eesti Vabariigis (1920-1939).

*Töö- ja teo-eestlus hakkab
koitma Toompea takka.
Lehmakauplemine lakkab,
vapsid jäävad vakka.
Igaüks nüüd salmistab
laule hümnid moodi.
Toslem, Kallits valmistab
tuhat isamaalist oodi.*

(Arno Koch)

Eesti Vabariigi väljakuulutamise ja selle juriidilise vormistamisega peale Vabadussõda täitus eestlaste sajanditepikkune unistus **oma riigist**.

Miks kutsuti Poska nii ruttu ära maa pealt?

Poska Vene rahulepinguga valmis. Meel hea, idapiir kindel. Aga lõunas? - "Küll viin piiri Koivani." Nii unistab meie riigimees. Siseneb surmaingel: "'Sa pead kaasa tulema. Uus riik on taevas tunnistatud de jure ja de facto, saadiku koht on tühi." Poska: "Sääl ju teisigi: Rõhter, Raelas, Vilms." Ingel: "Need kõik Taeva nõukogus. Vilms viimsekohtupäeva liige." Ja Poska suri! Eesti Vabariigi saadik suure Jumala trooni juures on Jaan Poska.

Kuid Eesti Vabariigi algusaastail esines rahva hulgas samasuguseid kõhklusid ja kahtlusi oma riigi loomise võimalikkuses ja vajalikkuses kui tänapäevalgi:

Nüüd, läinud aastal, oli Nuias enne jõulu rahvakoosolek. Läbirääkimiste ajal ütles üks vanamees: "Mis oli meil tsaari ajal viga, leiba oli ku sitta ja viina ku vett, nüüd üks häda tõise pääl."

Mispärast esimeste Eesti rahade pääl on kolm P-d?

See tähendab: Pätsi persepühkimise paber.

Sõjaväe-teemalised anekdoodid paistavad silma oma muheda huumoriga, erinevalt kaasajast, kus negatiivne suhtumine hõlmab kõike militaarset (pilatakse nii eesti sõjaväge kui ka Kaitseliitu). Oma kindralitesse suhtutakse lugupidavalt - on ju koos läbi käidud Vabadussõja lahingutest, kuid samas ei unustata nende vigu ja puudusi.

Viljandi Kaitseringkonna ülem kolonel Pulk kohtab olles erariides sõdurit ja küsib, miks see teda ei tervita. Sõdur vastab kaunis üleolevalt, et ta eraisikuid ei tervita. "Olen brigaadi ülem kolonel Pulk." Sõdur naerab laia häälega: "Mis kuradi pulk, malakas oled." (kol. Pulk on väga tüise ja pikk)

Üks meie nimekamaid kindraleid tuli kord haiglasse. Ta oli väga korra-armastaja. Korraga näeb nurgas ämbliku võrku. Kohe kamandab arsti oma juurde ja küsib: "Mis see on?" Arst ütles: "See on kärbsse püünis, et kärbsed haigeid ei tülitaks." "Hästi vastatud," ütles kindral ja läks.

Sõjaväe-lugude lemmiktegelaseks näib olevat kindral Tõnisson:

Kindral Tõnisson läks Narvas revideerima rügemendi kööki. Ukse juures tuli talle vastu sõdur, supikatelok käes. Kindral käsutanud sõduri seisma ja ütles: "Tooge lusikas!" Sõdur jahmatas veidi, kuid tõi siis lusika. Kindral Tõnisson maitses korra, teise korra ja ütles siis: "Solk!" Sõdur lõi kannad kokku ja käe kõrva äärde ning ütles: "Just nii, härra kindral, see on katlapesu vesi!"

Kindral Tõnisson käis Pärnust Viljandis revideerimas sõjaväelisi ametiasutusi. Ühel ametnikul nägi ta pikki juukseid, seadis oma pea eeskujuks, käskis samuti juuksed lühikeseks lõigata ning lubas järgmisel päeval vaatama tulla. Järgmisel päeval tulnud, näeb ta, et ametnikul on juuksed lühikeseks lõigatud, ning lagipeal, kus tal endal juukseid ei ole, on need ametnikul habemenoaga ära aetud.

Leidub ka robustsemat laadi sõdurinalju.

Olles Tallinnas Lennuväes läksin ükskord linna s.o. 1920. aastal. Narva maanteel tuli mulle vastu kindral Unt. Tervitasin nagu sõjaväeline kord ja kohus nõudis. Ta peatas mind ja küsis: "Mispärast on Teil osadel nõöpidel emalõvid peal.?" Jäin arusaamatuses seisma ja olin vait. /.../ Kindral Unt: "Kas teie siis ei näe, et emastel on jalad püsti." Siis vaatasin ja nägin ise ka, et üks frentschi nõöp oli tagurpidi ees, lõvidel jalad üles.

Riigikogu töö ja tegemised on alati olnud rahva tähelepanu all. Saadikute omavahelised kemplemised ja erakondlikud nägelemised, mida tänapäeval nii teravalt hukka mõistetakse, olid omased ka 1920-ndate aastate Eesti poliitikale. On ju sellest ajast laenatud tänasesse päeva termin poliitiline "lehmakauplemine".

Siis, kui Lattik oli riigikogus ja ajas kristliku erakonna poliitikat, tahtsid sotsid teda nõögata ja üks neist küsis Lattikult: "Mis ütleb üheteistkümnes käsk?" Lattik vastanud kohe: "Sina, sots, pea suu kinni!"

Lattik ja Anniko riigikogus. Kord sots Gustavson lausub: "Meil on nagu kirikus, õpetaja ees ja köster järel." Lattik: "Mitte päris nagu kirikus, siin õpetaja ja köster vaikivad, räägib aga kellamees."

Ka valitud saadikute oskused ja võimed on olnud kriitika objektiks:

Riigikoguliikmeiks olid tihti kirjaoskamatud. Kord üks saadab kaardi koju, kirjutab alla "rahvasatik".

Vabadussõjalaste mässu mahasurumise järel (12. märtsil 1934. a.) muutub anekdootide tonaalsus tunduvalt. Senise suhteliselt maheda nalja asemel on nüüd tegemist pigem repressiivsele ühiskonnale omase valitsusevastase kriitikaga.

Mispärast "Vaba Maa" suleti? - Seepärast, et päälkiri ei vastand enam tänapäeva nõuetele.

Koolis seinal kolm pilti: keskel Kristus ristil, ühelt pool Laidoner, teisel pool Päts. Kooliõpetaja pärib, et kelle pildid ripuvad? Õpilane: Keskel on Kristus ning teised kaks on röövlid.

Kuigi rahvas ise valis rahvahääletusel põhiseaduse, mis võimaldas tugevat presidendivõimu, ei näi selle laialdaste volitustega riigipea kehtestatud "**vaikiv ajastu**" inimestele meeldivat. Pigem tuntakse sümpaatiat vabadussõjalaste liidrite Sirgu ja Larka vastu.

1933. a. ja 1934. a. rahvahääletuste puhul tekkis Jõelähtmes rahvasuus riim: "Meil on kaks tarka - need - Sirk ja Larka."

Sirk läinud Soomes hambaarsti juurde. Hammas olnud juba üsna lagunenenud. Arst hakanud tõrelema, miks mees varem pole arstima hakanud. Sirk vastanud: "Ei saanud - tulin Eestist, seal ei tohi suud lahti teha!"

"Miks kindral Laidoner lasi maha oma valge hobuse?"

"Kindral Laidoner sõitis hobusega koju, hobune läks sammu: vaps, vaps, vaps... Kindral Laidoner jäi kuulama ja siis andis hobusele piitsa, hobune kiirendas sammu: larka, larka, larka... Kindral Laidoner andis veelkord tugevasti piitsa ning hobune pistis jooksuma: sirk-sirk, sirk-sirk. ...Siis kindral Laidoneril sai süda täis ning ta lasi hobuse maha."

12. märtsi hommikul 1934 sõitnud Toompäele soomusauto ja laulnud ise: "Sirk-sirk-sirk-sirk-sirk-sirk!" Vaidi hiljem tank: "Larka- Larka- Larka- Larka- Larka- Larka!" Mõne aja pärast hakanud venekiriku kellad laulma: Laidoner, Laidoner, Laidoner!"

Rahulolematus **valitsuse** tegevusega andis ainet kibedateks naljadeks:

Oli valitsus ja oli rahvas. Kumbki ei teadnud, mis teine teeb. Rahvas otsustas saata saadiku järele kuulama valitsuse kavatsusi. Saadikuks valiti lehm. Lehm tuli tagasi ja kiitis, et valitsus olevat hää. Keegi polevat osanud teda enne nii puhtaks lüpssta. Rahvas otsustas igakülgse informatsiooni saamiseks saata koera saadikuks. Koer tuli tagasi ja vandus. Valitsus nõudvat kõva suukorvi. Ei lubavat iitsatadagi. Nii vastakate otsuste puhul otsustas rahvas saata eesli kolmandaks saadikuks. Eesel ei tulnudki tagasi. Pärast saadi kuulda, et ta olevat valitsuse täiendamiseks ära kasutatud.

Zimmermanni majandusministriks kutsumise puhul käinud Tallinnas ringi järgmine anekdoot. Vaielnud sakslane, inglane ja eestlane. Sakslane öelnud: "Meie tehnika on nii kõrgel järjel, et sõdur, kes kaotas maailmasõjas jala, sai puujala asemele ja nüüd käib nagu oma lihase jalaga." Inglise: "See pole veel midagi. Meil lehm kaotas udara, pandi asemele kummist udar ja nüüd annab piima rohkem kui enne." Eestlane: "Meie tehnika on palju kõrgemal järjel. Vabadussõjas kaotas mees päa, pandi puust päa asemele ja nüüd on minister."

Eriti põlatud riigimees tundub olevat kauaaegne siseminister ja "vaikiva ajastu" peaminister Kaarel Eenpalu. Kord ajab ta loomaaias lõvigi nutma, öeldes sellele, kui palju palka saab peaminister ja kui palju tööline. Kord üritab Eestis luua aadlit, mille tiitliks on va. Rahvas arutleb mürgiselt, et kumb oleks õigem, kas Kaarel va Eenpalu või va Kaarel Eenpalu. Ka väidetakse, et kui Hitler satub suurushullustusse, siis taob ta endale kätega vastu rinda ja hüüab: "Mina - Kaarel Eenpalu!" Nimede eestistamise aktsiooni annab võimaluse valitsusjuhi rumaluse üle naljatada:

Eenpalu-Einbund kavatses nime muuta. Hakkas mõtlema, mida uueks nimeks võtta. Mõitles: "Võtan

õige elukoha järele Aruküla nimeks." Eks Lagedi mehed kuulsid sellest kavatsusest ja hakkasid nurisema: kuis ta võtab nimeks Aruküla, kuna ta elab üsna Aruküla-Lagedi piiril, võiks võtta ju nimeks Arulageda, siis oleksid rahuldatud nii Aruküla kui ka Lagedi mehed.

Populaarseks anekdoodi-tegelaseks muutub "vaikiva ajastu" perioodil ka **president** Päts. Isegi paradiisist tahaks ta veel tagasi maa peale tulla, kuna üks sugulane jäänud soojale kohale sokutamata.

Välismaalane tuleb Eestisse. Küsib:"Kes on siin riigipea?" Vastatakse: "Päts." Siis on sel välismaalasel haridusministeeriumis tegemist. "Kelle poole peaksin ma pöörduma?" "Päts." Hiljem läheb sama välismaalane Toompea katedraalist mööda ja talle öeldakse, et seal teenivat preester Päts. Seltskonnas ta kohtab riigi parkide ülemat, kes on jällegi Päts. Eestist lahkudes soovib see välismaalane ühe heliplaadi kaasa võtta. Loeb sellel komponisti nime - Päts.

Paradiisiski saadab teda omavolilise võimuhaaraja kuulsus, seetõttu tervitab Jumal teda istudes, kartes et muidu istub Päts tema kohale.

Viinapudelit - 3/4 liitrist - hüüti vanasti riigivanemaks, väikest 1/4 liitrist - asunikuks. 1934. a. kevadel (pääle 12. märtsi) levines Kullamaal viinapudeli uus nimetus - enne riigivanem, nüüd isehakand.

Poliitilise anekdoodi süzheed liiguvad riigimehelt riigimehele. Algselt ühele isikule kinnistunud lugu võib aja jooksul kanduda üle teisele poliitikule, põhjuseks seegi, milline tegelane on antud ajahetkel aktuaalne. Seetõttu koondab tuntud riigimees või mõni teine naljalugude lemmiktegelane oma nime ja isiku ümber omaaegsetest riigimeestest räägitud jutud. Järgnev lugu on tänaste kooliõpilaste hulgas tuntud miilitsa-anekdoodina:

Riigijuht sõidab autoga. Teel mängib poisike junnidega. Auto peatub, riigijuht kõnetab poissi. See seletab, et mängib riigivalitsust: on siseminister, rahaminister jne. Riigijuht pärib, kus riigipea on? Poiss: niisuurt junni pole veel leidnud.

Anekdootides kajastub eestlaste **suhtumine teistesse rahvastesse**. Nõukogude võimu aegse valdava venelaste vastasuse asemel on 1930-ndatel aastate lugudes tegemist rohkem sakslaste, poolakate ja lätlastega.

Ühel banketil Poolas olnud minister Selteril kellegi Poola suurniku või kindraliga järgmine kahekõne. Poolakas: "Kui palju teil Eestis ka aadlikke on?" Min. Selter mõtleb hetke: "Üks miljon kakssada tuhat." Poolakas: "Hm... kes teil siis tööd teeb?" Min. Selter: "Poolakad."

Eesti on rikas maa - sisse veab ta poola põllutöölisi ja välja sigu ning sakslasi.

Peamiseks naljateemaks sakslaste puhul on 1939. a. Saksamaale väljarändamine Hitleri kutsel. Kuid kutsujagi kohkub, nähes haigete ja vanade kojupöördujate laevalt mahatalutamist ning ohkab, et need on vist samad, kes 700 aasta eest Saksamaalt läksid.

Kui esimene optantide laev Saksamaale jõudis, seisis Hitler sadamakail ja hüüdis kaks kätt kokku lüües: "Herrgott, kus oli minu allveelaevastik!"

Üldine on arvamus, et ümberasuajatel saab oma iidsetel kodumaal raske olema.

Üks ümberasuja leppis siiajäajaga kokku, et kui läheb hästi ja kõik on säääl kena, siis saadab kirja tindiga - "isa on terve". Kui halvasti, siis pliiatsiga - "isa on haige". Kiri tuli pliiatsiga - "isa on surnud".

Suhted eestlaste ja lätlaste vahel tunduvad olevat "heanaaberlikud":

Hitler ja Mussolini surid ära, läksid taeva, sõitsid autoga taeva värava ette. Ühel päeval Peetrus kuuleb, keegi jälle koputab ukse taga. Teeb lahti, Päts ukse taga, tulnud jala. Peetrus kurjustama, kus sa sedasi, teised kõik sõidavad autoga ette - ei, nii küll sisse ei saa. Ja pannudki ukse kinni. Natukese aja pärast Peetrus kuuleb, ukse taga kõva kloppimine ja põrutamine. Läheb avama, ukse taga Päts uuesti ja Ulmanis ka. Nüüd saand Peetrus üsna ägedaks ja ütelnud Pätsule: "No üha hullemaks läheb, enne tuled jala ja nüüd eesliga."

Eestlaste suhtumine venelastesse muutub aktuaalseks naljanditeemaks pärast vene okupatsiooni 1940. a. ja sõjaaastatel.

[Läheb edasi...](#)